

BOCK, Philip K., **İnsan Davranışının Kültürel Temelleri**, (Çev.: N. Serpil Altuntek), İmge Kitabevi, Ankara 2001

FABIAN, Johannes, **Zaman ve Öteki- Antropoloji Nesnesini Nasıl Oluşturur-**, (çev.: Selçuk Budak), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1999

JAN, Assmann, , **Kültürel Bellek**, (Çev.:Ayşe Tekin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001

JUSDANİS, Gregory, **Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür**, (Çev.: Tuncay Birkan), Metis Yay. İst. 1998

KORKMAZ, Ramazan, "Milli Romantik Duyuş Tarzı ve Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu", **Dünü ve Bugünüyle Harput II**, Türkiye Diyanet Vakfı Elazığ Şubesi Yayınları, Elazığ 1999

NAMLI, Taner (Söyleşen), "*Ramazan Korkmaz ile 'Aytmatov'da Yabancılaşma' Üzerine*", **Bizim Külliye**, Aralık-Ocak-Şubat 2007

VAHAPZADE, Bahtiyar, **Gün Var Bin Aya Değer**, (Türkiye Türkçesine Aktaran: Beşaret İsmail), Nil Yay., İzmir 1992

AKSARAY YÖRESİ AĞIZLARININ FONETİK ÖZELLİKLERİ

Yrd. Doç. Dr. Muammer DOĞAN*

1. GİRİŞ

Coğrafi konumu dolayısıyla stratejik bir öneme sahip olan Aksaray, Orta Anadolu'daki en eski yerleşim yerlerinden biridir. İç Anadolu Bölgesinin Konya bölümünde yer alan Aksaray; doğuda Nevşehir, güneydoğuda Niğde, batıda Konya, kuzeyde Kırşehir ve kuzeydoğuda Ankara ile çevrilidir.

Aksaray ili, günümüze kadar ağız araştırmaları bakımından üzerinde çalışılmayan yerleşim alanlarından biridir. Lisans mezuniyet tezi düzeyinde yapılan birkaç çalışma ve halk edebiyatı incelemeleri dışında Aksaray yöresi ağızları ile ilgili günümüze kadar kayda değer bir çalışmanın yapılmamıştır.

Ağız çalışmaları ile ilgili ülkemizde pek çok çalışma bulunmasına rağmen henüz bu araştırmalarının her yönüyle tamamlandığını söylemek güçtür. Türkiye Türkçesi ağızlarının genel dil bilgisi özelliklerinin tespit edilip bunların tasnif edilmesi ve mevcut fotoğrafın tam manasıyla ortaya çıkarılması için bu tür çalışmaların ivedilikle sonuçlandırılması gerekmektedir.

Bu çalışmada; Aksaray ili ağızlarının ses bilgisi özellikleri sunularak bu ağızların Türkiye Türkçesi ağızları arasındaki yeri belirtilmeye çalışılacaktır. Ses bilgisi özellikleri ile ilgili ayrıntılı tespitler, Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN danışmanlığında hazırlanan Aksaray ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük) adlı doktora tez çalışmamızda sunulmuş olup bu çalışmada bir sınırlandırmaya gidilmiş ve yöre ağzının Türkiye Türkçesi ağızları arasındaki yeri sunulmaya çalışılmıştır. İnceleme sırasında kullanılan örnekler tez çalışmamızdan alınmıştır.

Aksaray yöresi ağızlarına ait dikkat çekici ses bilgisi özellikleri "ünlüler" ve "ünsüzler" başlık altında incelenmiştir:

* Aksaray Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Elmek: muammerdogan@hotmail.com

2. İNCELEME

2.1. Ses Bilgisi

2.1.1. Ünlüler

1. /ó/ ve /ú/ ünlüleri yörenin karakteristik ünlüleridir. Bu iki ünlü, yöre ağzının tamamında dikkat çekecek biçimde çok sık kullanılır:

óópek “köpek” (2/5), gör “gör” (9/23), óókdü “çóóktü” (56/86), óóDülsüz “gönülsüz” (86/209); gún “gün” (1/10), óúóókdüm “küóóóktüm” (7/99), túrçúleri “türkúleri” (13/32), óúrúrdü “kúrúrdü” (39/11).

2. Aksaray ve yöresi ağızlarında görülen /ā□/ ünlüsü, ağız bölgesinin tamamında yaygın bir biçimde görülen karakteristik bir ünlüdür. /ā□/ ünlüsü, telaffuzunda genzellik hissedilen uzun bir ünlüdür:

idecā□m “edeceğim” (14/16), dā□rmen “değirmen” (41/10), ekmā□ni “ekmeğini” (42/67), kepā□nı “kepeğini” (57/32), virecā□se “verecekse” (65/106), deā□rlendirdim “değerlendirdim” (66/40), dā□mış “değmiş” (79/115).

3. Aksaray ve yöresi ağızlarında ikincil ünlü uzunlukları çok yoğun bir biçimde görülür. Özellikle ünsüz erimesi ve hece kaynaşmasından kaynaklanan ikincil uzunluklar yöre ağzı için karakteristiktir:

āladını “ağladığını” (2/42), toprā “toğrağı” (20/156); n=recək “ne göreceğ, ne yapacak” (17/53), bilmör “bilmiyor” (40/253), dērmən “değirmen” (44/86).

4. Kalınlık-incelik uyumu özellikle ilerleyici benzeşme nedeniyle yöre ağzında Standart Türkiye Türkçesi’ne göre daha ileri bir düzeydedir:

ataşı “ateşi” (11/213) (< Far. āteş), habar “haber” (17/21) (< Ar. ḥaber), hanı “hani” (42/113), bahçaynan “bahçe ile” (57/13) (< Far. bāğçe), gıymatlı “kıymetli” (63/33) (< Ar. qiyamet), façırırır “fakirdik” (68/1) (< Ar. faç^ar), vaçıt “vakit” (74/137) (< Ar. vaçt), guvatlı “kuvvetli” (74/215) (< Ar. quvvet), haydı “haydi” (79/38) ezeni “ezanı” (81/64) (< Ar. eān).

-iken zarf-fiil eki, ki aitlik eki, -(I)yor şimdiki zaman eki, i- ek fiilinin öğrenilen geçiş zaman biçimi, ki ve ile edatları gibi çeşitli ek ve kelimeler yöre ağzında uyuma girer:

şurdāçı “şurdaki” (4/19), geliyir “geliyor” (10/3), açsalar çına “açsalar ki” (14/81), oturaçana “otururken” (25/10), başğanşdı “başkan idi” (39/3), gâtırlarşınan “katırlar ile” (67/9).

Kalınlık-incelik uyumu çeşitli durumlarda bozulur. Yöre ağzında dikkate değer olan durum, kalınlaştırıcı ünsüzlerin etkisidir. Bu durum, yöre ağzı için karakteristiktir ve yoğun olarak ağız bölgelerinde görülür.

Orta ve arka damakta boğumlanan /ğ/ ve /ç/ ünsüzlerinin tesiri ile e > á, i > í, ö > ó, ü > ú değişimleri ortaya çıkar. Bu durumda kalınlık-incelik uyumu bozulur:

ğáldı “geldi” (23/22), eşşáç “eşek” (56/114); gıtdıç “gittik” (81/95); görüçü “görücü” (1/2), óóóúnden “kókúnden” (4/107), óóóçək “gókçək” (74/77); gúóççük “küóçük” (61/70).

/D/ ünsüzünün tesiriyle ortaya çıkan ö > ó değişimi, kalınlık-incelik uyumunu bozar: óDúnden “önúnden” (22/163), óDüne “önüne” (38/177).

5. Düzlük yuvarlaklık uyumu Standart Türkiye Türkçesi’ne göre düz ünlülü kelimelerde yöre ağzında daha ileri seviyededir. Standart Türkiye Türkçesi’nde uyum dışı kalmış kelimeler, yöre ağzında uyuma girer:

yāmır “yağmur” (4/192), çamır “çamur” (32/37), davıl “davul” (38/14), çabıç “çabuk” (38/119), savırırırır “savururduk” (39/31), garpız “karpuz” (42/28), çapıt “çaput” (53/35), havıç “havuç” (55/98), vapıra “vapura” (72/10), avıç “avuç” (74/156).

6. /ç, ğ/ arka damak ünsüzlerinin kalınlaştırıcı tesiriyle ortaya çıkan ö > ó ve ü > ú ünlü değişimleri, yöre ağzı için karakteristiktir:

gótúrúller “götürürler” (1/14), sóóúldü “sókúldü” (6/28), óómbe “kómbe” (11/151), óópek “kópek” (50/166), óóDşular “komşular” (62/103), gómlāni “gómleğini” (70/69), óóú “óküz” (77/20), óóDülsüz “gönülsüz” (86/209).

óúrek “kürek” (2/8), gúbreden “gübreden” (15/38), óúllük “küllük” (20/42), óúfür “küfür” (23/70), óúsüyollar “küsüyorlar” (27/42), óúrsü “kürsü” (38/10), yúóúümüz “yükümüz” (50/103), gúndüz “gündüz” (63/196), túrçúsü “türküsü” (66/64).

7. a > ı, e > i ünlü daralmaları yöre ağzında kurallaşmış durumdadır:

almıya “almaya” (1/12), arabıya “arabaya” (16/65), ālıyan “ağlayan” (20/153), oynıyaraç “oynayarak” (43/69), dünyıya “dünyaya” (48/93), sabınlıyacām “sabunlayacağım” (50/148), candarmıya “jandarmaya” (71/27).

isdiyelim “isteyelim” (8/104), kimsiye “kimseye” (22/105), yimle “yemle” (24/120), zebziye “sebzeye” (28/22), gezmiye “gezmeye” (35/33), depiye “tepeye” (58/6), biliyim “bileyim” (61/10), seniye “seneye” (70/9).

2.1.2. Ünsüzler

1. Eski Türkçedeki /D/ ünsüzü yöre ağzında kullanımını devam ettirir:

baña “bana” (2/15), aḥsaraylısıDız “Aksaralısınız” (6/48), deDizinden “denizinden” (9/51), oyuDuzu “oyunuzu” (27/41), geçeceD “gececeksin” (36/31), yaylanıñşóDünü “yaylanın önünü” (31/21), diDelir “dinilir” (66/81), biD “bin” (70/156), beDzim “benizim” (80/71), biliyo musuD “biliyor musun” (83/16).

2. Ön damak-geniz ünsüzü /ŋ/ de /ɲ/ gibi yöre ağzının karakteristik ünsüzlerindendir:

öñlerine “önlerine” (4/54), b=ñ “bugün” (11/20), gñşular “komşular” (11/37), dññur “dünür” (11/58), yññ “yün” (11/49), gññül “gönül” (15/15), öñnerdim “önerdim” (27/55), dññüşecek “dövüşecek” (31/25).

3. Kelime başında gerçekleşen ç > ğ tonlulaşması yöre ağzının en belirgin özelliklerindendir. Alıntı kelimelerde de bu değişim görülür:

ğazdım “kazdım” (3/21), ğonserve “konserve” (8/52) (< Fr. conserve), ğadın “kadın” (14/7), ğorğusundan “korkusundan” (23/24), ğonuşuruz “konuşuruz” (32/9), ğırç “kırk” (36/38), ğanetlerim “kanatlarım” (74/143), ğıpğırmızı “kıp kırmızı” (81/46), ğahirler “kahırlar” (83/57) (< Ar. fahr)

4. Aksaray yöresi ağızlarında, kelime başı /t/ ünsüzü, sistemli bir biçimde tonlulaşıp /d/ ünsüzüne dönüşür:

depiniyom “tepiniyorum” (1/6), dutardı “tutardı” (2/75), depeniñ “tepenin” (33/4), dişini “dişini” (39/40), dutardıñ “tutardık” (40/34), daş “taş” (74/181).

5. Orta Anadolu ağızlarında kurallı bir şekilde rastlanılan ç > ɲ sızıcılığı, Aksaray ili ağızlarında iç ve son seste görülür. Yöre ağzının tamamında yaygın olarak görülen bu sızıcılığa türü özellikle ikinci ağız grubunda yer alan Ağaçören ve Sarıyahşi ilçesi ağızlarında sistemlidir:

çıçdıñ “çıktık” (2/3), yoɲsullukdan “yoksulluktan” (3/11), aɲsarayın “Aksaray’ın” (6/4), aɲşam “akşam” (11/152), dutardıñ “tutardık” (48/135), arɲasına “arkasına” (62/56), ırmaɲ “ırmaç” (67/52), yaradacaɲ “yaratacak” (74/178), torpaɲlık “topraklık” (80/6), ğaynadacıyıñ “kaynatacağız” (81/6), oɲullar “okurlar” (87/22).

6. Aksaray yöresi ağızlarında ince, yuvarlak /ö, ü/ ünlüleri başındaki ön ses /g-/ ünsüzü, Standart Türkiye Türkçesi’ne göre boğumlanma noktasını arka damağa çekerek /ğ-/ ünsüzüne dönüşür. Aynı şekilde ön damak /k/ ünsüzü de /ç/ art damak ünsüzüne dönüşür. Bu değişim yörede kural halindedir ve yöre ağızları için geçerli karakteristik bir özelliktir:

ğózelce “güzelce” (1/30), ğónderdi “gönderdi” (3/65), ğül “gül” (9/11), ğülüşüyoñ “gölüşüyoruz” (32/66), ğörüşme “görüşme” (40/1), ğüneşi “güneşi” (64/8), ğótürdük “götürdük” (68/52), ğónünü “gönünü” (77/91), ğúpúrdetmişler “güpúrdetmişler” (78/64).

çópek “köpek” (2/7), çóçúnden “kökünden” (4/7), çóşesinde “köşesinde” (7/40), çóy “köy” (11/105), çóťü “kötü” (20/90), çúsdüler “küstüler” (22/59), çúrsü “kürsü” (32/30), çúflenir “küflenir” (40/135), çúrek “kürek” (81/4), çúnyeleri “künyeleri” (85/31).

7. Yöre ağzında -nl- > -nn- ve -rl- > -ll- benzeşmeleri oldukça yaygındır:

-nl- > -nn- benzeşmesi

bunnar “bunlar” (2/26), nişannadıydık “nişanladıydık” (22/58), ğazannarıñ “kazanların” (42/13), zenginñedi “zenginleşti” (56/77), olannan “oğlanla” (61/3), zamannar “zamanlar” (62/172), dññner “dñğünler” (73/32), gelinnen “gelinle” (76/56).

-rl- > -ll- benzeşmesi

geliller “gelirler” (1/12), zencilli “zincirli” (4/137), sekellerdi “sekerlerdi” (11/117), tallalardan “tarlalardan” (16/64), billeşdiñ “birleştin” (22/61), memullarıñ “memurların” (27/45), çekellerdi “çekerlerdi” (33/7), ğaldırıyullar “kaldırıyorlar” (71/207).

8. Aksaray ili ağızlarında birinci şahıs öğrenilen geçmiş zaman çekimlerinde ve ek-fiilin öğrenilen geçmiş zaman çekiminde görülen -s->-ss- ünsüz ikizleşmesi ve bu yapının etkisiyle ortaya çıkan -s- türemesi, yöre ağzının karakteristik ses bilgisi özelliklerindendir:

ğüçlüymüssüm “güçlüymüşüm” (2/100), ğuççæmüssüm “küçükmüşüm” (7/104), sürecemissim “sürecekmişim” (9/81), gelmissik “gelmişiz” (36/102), yatmissim “yatmışım” (66/135), çekmissik “çekmişiz” (68/18), bilmezimissik “bilmezmişiz” (77/42).

9. Üçüncü teklik kişi görülen geçmiş zaman, ek fiil ve geniş zamanın hikâye çekiminde son seste /n, ñ/ türemesi görülür.

vardıñ “vardı” (11/112), olurduñ “olurdu” (11/188), odaydıñ “odaydı” (11/197), dutallardıñ “tutarlardı” (19/10), neydiñ “neydi” (58/90); öyleydiñ “öyleydi” (58/203), gelirdin “gelirdi” (67/90), yoğşudun “yoktu” (67/104), varşıdın “vardı” (67/105).

10. Yöre ağzına ait bazı soru cümlelerinde soru anlamı soru eki yerine fiillerin kip ekleri üzerinde kendini hissettiren kuvvetli bir vurgu ile sağlanır. Bu durum yöre ağzının dikkat çeken önemli bir özelliğidir.

bili’y^a “biliyor musun” (19/9), ©āmilles’dñ “kāmilleştin mi” (18/26), bilimi’yoruñ? “biliyor musun” (27/44), (27/73); bili’yō “biliyor musun” (36/98).

Türkiye Türkçesi ağızları; İgnos Kunos, Ahmet Caferoğlu, Tahsin Banguoğlu, Pietr Kral ve Leyla Karahan gibi araştırmacılar tarafından çeşitli ölçütler kullanılarak tasnif edilmiştir. Bu araştırmacılar, Türkiye Türkçesi ağızlarını tasnif ederken “coğrafi yön ve bölge adları, yerleşim birimi adları, boy, soy ve oymak adları, dil özellikleri” gibi özellikleri esas almışlardır (Buran, 2011:42-45).

Bu araştırmacılar içinde Leyla Karahan, “Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması” adlı eseri ile en kapsamlı tasnif çalışmasını sunmuş olan araştırmacıdır. Karahan, Türkiye Türkçesi ağızlarını ses ve şekil bilgisi

özelliklerini ölçüt kullanarak Doğu, Kuzeydoğu ve Batı grubu ağızları şeklinde üç ana gruba ayırır ve bunları da alt gruplara ayırır (Karahana, 1996:2). Orta Anadolu ağızları (Ankara, Konya, Kayseri, Niğde, Nevşehir, Kırşehir) bu ana gruplar içerisinde yer alır. Aksaray, Karahan'ın çalışmasında Batı grubu ağızları içerisinde ismen zikredilmemiştir. Bu durum, araştırmanın yapıldığı yıllarda Aksaray ili ile ilgili ciddi bir çalışmanın henüz yapılmamış olmasından ileri gelebilir. Lakin ileride gösterilecek ağız grubu özellikleri neticesinde Aksaray ili ağızlarının da bu tasnif içinde yer alması bile Batı grubu ağızları içerisinde değerlendirilmesi gerektiği sonucunu ortaya çıkmaktadır. Nitekim Karahan'ın Batı grubunun sekizinci alt grubuna ait tespit etmiş olduğu özellikler yöre ağız özellikleri ile örtüşmektedir. Karahan, sekizinci alt grubun özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Bu grubun en belirgin özelliği, damak ünsüzleri yanında meydana gelen ö>ó, ü>ú değişimleri ile ɔ, ñ, ğ ünsüzlerinin varlığıdır.
2. ğ ünsüzü, ünlü kalınlaşmasına sebep olarak ünlü uyumunu etkilemiştir. (gelecām).
3. Yazı dilindeki “çamur, yağmur” gibi kelimelerde yuvarlak ünlüler düzdür. (çamır, yağmır).
4. Aitlik ekinde önceki bulunma hâli eki ünlüsü uzun telaffuz edilir (evdēki).
5. Ön damak ünsüzü “k” ince ünlüler yanında boğumlanma noktasını orta damağa çeker (eçmek).
6. Bu ağızlarda yoğun olarak görülen hece kaynaşması, daha çok “ğ” ünsüzünün düşmesiyle meydana gelir “nādar, neşāl”.
7. “-ıncı / -inci” ve “-ı / -i” zarf-fiil ekleri işlektir “yapıncı, ağlayı ağlayı”.
8. Zamir kökenli 1. şahıs ve bildirme ekleri, “-ım/ -im, -ıç/ -ik, -ıç” tır (gelirim, gelirik).
9. Şimdiki zaman eki esas olarak “yo” dur (geliyo).
10. İstek eki, çokluk 1. Şahıs çekiminde ve birleşik kipli çekimlerde işlektir. (geleydi, gelek).
11. Duyulan geçmiş zaman eki “-mış, -miş” in 3. Şahıs dışındaki çekimleri yazı dilinden farklıdır (gelmissik, yapmissım).
12. Teklik 2. Şahıs iyelik ekinde, ilgi hali ekinde önce “ñ>y” değişmesi olur “babayın” (Karahana, 1996:176).

3. SONUÇ

Bu çalışmada Aksaray yöresi ağzının ses bilgisi özellikleri sıralandıktan sonra, Leyla Karahan'ın Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması adlı eserinde yer alan Türkiye Türkçesi ağız gruplarını belirleyen tasnif ölçütlerine göre değerlendirilmiştir.

Aksaray Yöresi Ağızlarına ait ses bilgisi özellikleri, Karahan'ın yukarıdaki verdiği ağız özellikleri ile büyük çoğunlukta örtüşmektedir. Diğer ana ve alt ağız gruplarında görülen özellikler çok sınırlı biçimde yöre ağzının ses bilgisi özellikleri arasında yer alsın da bu durum karakteristik bir görünüm arz etmez. Dolayısıyla Aksaray Yöresi Ağızları, Karahan'ın yaptığı sınıflandırmada Batı Ağız grubunun 8. alt grubu içerisinde değerlendirilebilir.

Kaynakça

- AKAR, Ali (2004). *Muğla Ağızları*, Muğla: MÜ Yay.
- AKCA, Hakan (2009). *Ankara İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Dizin)*, GÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara.
- AYDIN, Mehmet (2002). *Aybastı Ağzı*, Ankara: TDK Yay.
- BOZ, Erdoğan (2002). *Afyon Merkez Ağzı*, Afyon: AKÜ Yay.
- BURAN, Ahmet (2011). “Türkiye Türkçesi Ağızlarının Tasnifleri Üzerine Bir Değerlendirme” *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/1 Winter 2011, s. 41-54.
- DOĞAN, Muammer (2012). *Aksaray ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kayseri.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican (2002). *Kars İli Ağızları*, Ankara: TDK Yay.
- GEMALMAZ, Efrasiyap (1995). *Erzurum İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük) C.I-II-III*, Ankara: TDK Yay.
- GÜLENSOY, Tuncer (1988). *Kütahya ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Ankara: TDK Yay.
- GÜLSEVİN, Gürer (2002). *Uşak İli Ağızları (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük)*, Ankara: TDK Yay.
- GÜLSEVİN, Gürer (2010). *Yaşayan ve Tarihî Türkiye Türkçesi Ağızları*, İstanbul: Özel Kitaplar Yay.
- GÜNAY, Turgut (2003). *Rize İli Ağızları (İnceleme- Metinler-Sözlük)*, Ankara: TDK Yay.
- GÜNŞEN, Ahmet (2000). *Kırşehir ve Yöresi Ağızları*, Ankara: TDK Yay.

KARAHAN, Leyla (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Ankara: TDK Yay.

KORKMAZ, Zeynep (1994a). *Güney-Batı Anadolu Ağızları-Ses Bilgisi (Fonetik)*, Ankara: TDK Yay.

KORKMAZ, Zeynep (1994b). *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*, Ankara: TDK Yay.

KORKMAZ, Zeynep (1995). "Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı İle İlişkisi Sorunu", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar C.II*, Ankara: TDK Yay. 179-187.

MUTLU, Hüseyin Kahraman (2008). *Balıkesir İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Dizin)*, GÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara.

TOK, Turgut (2002). *Denizli İli Güney ve Güneybatı Bölgesi Ağızları*, PÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Denizli.

UYSAL, İdris Nebi (2009). *Karaman İli Ağızları ve Anadolu Ağızları Arasındaki Yeri*, PÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Denizli.

YILDIRIM, Faruk (2006). *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları I (Giriş-İnceleme)*, Ankara, TDK Yay.

DİVAN ŞİİRİNDE "PEYGAMBER OYUNU" TABİRİ ÜZERİNE YENİ BİR DEĞERLENDİRME*

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN **

Divan şiirinin yoğun mecazî dünyası dikkatle incelendiğinde, günlük hayatın pek çok yönüne ilişkin bilgiler bulmak mümkündür. Çünkü Divan şairi için dış dünyadaki her türlü olay, kendi iç dünyasını anlatabilmek için birer somut örnek veya unsurdur. Edebî metinler bu yönüyle incelendiğinde âdet ve gelenekler, gündelik hayatta kullanılan alet ve edevat, inançlar, batıl itikatlar, tabiat yahut günlük hayattan manzaralar, çeşitli ilimler vb. bütün gerçekliğiyle görülecektir. Divan şiirinin böyle bir amacı olmamakla beraber, Osmanlı toplumunun kültür tarihini ve sosyal hayatını öğrenmek için başvuracağımız önemli kaynaklardan biri olduğu da unutulmamalıdır.

Divan şairleri, kültürümüzün bir parçası olan oyunları çeşitli benzetmelikler çerçevesinde şiirlerine yansıtmışlardır. Bu oyunların başında satranç, tavla, gıy u çevgân gibi oldukça yaygın olan ve nasıl oynandığı bilinen oyunlar gelmektedir. Bunun yanında şiirlerde çok sık rastlanmayan ve nasıl oynandığına dair elimizde yeterli bilgi bulunmayan oyunlar bulunmaktadır. İşte bu oyunlardan birisi de "peygamber oyunu"dur. "Peygamber oyunu"nın ne olduğu konusu bu güne kadar tam olarak açıklığa kavuşturulamamış, bazı görüşler dile getirilmiştir.

Bu yazıda öncelikle konuya ilişkin söylenenlere bir göz atıp taradığımız divanlardan tespit ettiğimiz örnekler aktarılacak ve "peygamber oyunu" tabiri, bugüne kadar söylenenlerden farklı bir yaklaşımla yeniden ele alınarak değişik bir bakış açısı getirilecektir.

*Bu yazı, daha önce bir dergide yazının orijinal başlığı izinsiz olarak değiştirilip yazının içeriğinden farklı bir başlık konularak ve dergi içerisinde farklı yazılarla sayfaları karışmış olarak yayımlanmıştır. Bu nedenle çalışma, gözden geçirilip düzenleme ve eklemeler yapılarak yeniden hazırlanmıştır.

** Yard. Doç. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl.